

„A pék sem süt más zsemlét attól a réműlettől, ami elfogja, hogy jön a Fudan Egyetem”

Vojnich és Szüts és Szüts és Vojnich*

Egy itt látható festmény teljesebb címével szeretném kezdeni: „Az Úr az én pásztorom; nem szűkölködöm. / Fűves legelőkön nyugtat engem, és csendes vizekhez terelget engem. / Lelkemet megvidámítja, az igazság ösvényein vezet engem...”

Nagyon megbántódnék magamra, ha itt a kiállításmegnyitón elkezdénének wittgensteineezni. Amíg festészetekről, életművekről valamennyire lehet, ám festményekről a barokk után egyre kényesebb ügy beszélni, hiszen már arról szól a kép, amiről a nyelv nem tud. Nekem az a festmény se mond sokat, amelyik másik képről beszél, vagy arra utal, esetleg idézi; csak az, amelyik csupán hatást mutat.

Mióta ismerem Szütsöt és Vojnichot, folyamatosan nem kis meghatottsággal nézem, hallgatom őket. És hálával is azért, mert látni tanítanak.

Ha pedig rájuk nézek, mindig két szép, azaz tehetséges, azaz igazságkereső, azaz erényes embert látok. Érdemes őket megfestve is (van ilyen!), életben is, *együtt* nézni. E másodikra ma itt is van alkalom.

Az élet nem gyakori, ám gyönyörködtető jelensége, hogy a szabadon

együtt élő autonóm emberek valamilyen – konfliktusoktól nyilván nem mentes – ízlés és szenvedélyközösségben léteznek. Ez csak annyira rendkívüli látvány, mint amennyire úgy általában is az együtt élő szabad embereké. Kivételes. Ritka.

Tehát ha az életközösségben alkotó emberpárnak közössé vált a világra tekintő erkölcsi szenvedélye, akkor vagy csak az egyikük életműve jön létre, amelynek a másik valamiképp a szolgálója lesz, és ez is nagyszerű; vagy, ami számomra még vonzóbb, a közös és páros szenvedély kifejezésében a művészi utak el-elváltnak, közelítenek, újra és újra elágaznak, de az életművek távolodó, szűkülő spirált mutató szálai egymással párbeszédben maradnak. Ha van szemünk a látásra, ma és itt ezeken falakon, ezt nem derengésben, nem is didaktikus felelgetésben, de nem is monológokban, hanem több évtizedes hangos-halk beszélgetésként láthatjuk színről színre.

Nyilván az azonosságokon túl mások a hasonló alkotói izgalom által életre keltett képek.

Először szerintem abban, hogy ha jól látom, a Szüts-képek mint ha a festmény keretén mintegy átlépve, azon túlra mutatnának, míg Vojnichnál a kép jelentése a tekintetet idebent tartja. Amíg tehát

* Elhangzott Balatonyörökön, 2021. augusztus 7-én.

Vojnich képei befelé nyílnak meg, Szüts minden festménye kifelé mutat, kinyitja a belső teret.

Másodsor Szüts minden erejével fékezi, zabolázza szenvedélyét, hideggé teszi a közlést. Még mielőtt ezeket a képeket láttam volna, már biztosan tudtam, hogy ezt elmondom, de Szüts, ahogy ezt előre sejtettem, a kezemre játszik, címei többségükben, ha nem zsoldárosak, irodalmiak, akkor fagyos északi tájakra utalnak. Ez persze csak halovány visszfénye, jelzése a benti hidegnek, ami annak következménye, hogy a festék, illetve a papír/vászon közötti kiterjedés nélküli réteget mindig körültekintően lehúti.

Vojnichnál a festék mögött, a festék alatt forróság van, ami az itt nem megmutatott medencés képekben talán a legláthatóbb, de a kiállítottaknak is sajátjuk. Az alanyt, vagyis hogy mi az, ami forr, már nem tudnám elmondani. De nagyjából, jó közelítéssel (festőt direkt nem mondok) hasonló ahhoz, ahogy ezt egy Lorca-vers vagy egy Camus-regény teszi. Nála tehát a festék és a vászon közötti kiterjedés nélküli réteg izzik.

Harmadszor nincs különbség. Szüts lenne az irodalmi festő, de nem az, a képeken semmi ilyesmi nincs. Vojnich nem küzd ezzel. A végeredmény azonos: a kép az kép. Nincs összecsirizelve mesével.

Miközben Vojnich hallgatag, képei nyelven túliak, de az általam ismert és itt látott újabbak mintha szeretnének beszélni, megszólalni. Saját

járványnaplómát idézem 2020. április 15-éről: „Ma tizenketten haltak meg. Akad kórház, ahonnan az ápolók némelyike sírva hívja a családtagokat, hogy a béna, amputált végtagú vagy demens betegeket a hozzátartozók vigyék haza. Vojnich Erzsébet két évvel a járvány előtt kezdett el izgalmas, arc nélküli, szkafanderszerű, műanyag kezelé-
basokba burkolt alakok képeket festeni: a ciklus címe szerintem helyesen *A világjárvány előérzete*. A kép már tudta, az diktált az ecsetnek.”

Vojnich hallgatagságáról az időhiányt leszámítva sem mernék szólni, a tisztelt hallgatóságot ehelyett a festményekhez küldeném azzal, hogy a hallgatóságot a képekben és a képeknél nézzék, értsék.

Míg tehát Vojnich hallgatag, Szüts beszédes.

Szüts beszédességéről külön is van mondandóm. Ma az ő festészetének a legerősebb a szépirodalmi kapcsolata. Esterházyval szívesen képír bűnregényképet-képbűnregényt (*A bűnös*), Parti Nagy Lajossal képköltészetet (*Winterhelyzet*), Zavadával meg képes regényt (*Wanderer*). Szüts Miklós nem egyszerűen beszédes és írékony, nem csupán tömeggyűlések hatásos szónoka, nem csupán az, aki saját hideg képe alatt Facebook-oldalán a demokrácia elpusztítói ellen vádbeszédet szerkeszt: „Vádolom mindazokat, akik a nevemben ostoba és/vagy gonosz baromságokat ordítanak Európába. ÉN (csendes európaiként)



itt maszatolok a műtermemben, és így igyekszem szeretni a hazámat. Pont.” És ha Eötvös Károlyt sokan, mint én teszem, szépírónak mondjuk, akkor Szütsöt, *A Földön élni ünnepe*ly szerzőjét, aki az igazságról, az életről meg hát a festészetről és a keresztény úri középosztályról ír szépen, minek nevezzük?

Ami ebből idetartozik, mindössze annyi, hogy ismeri okossága határait, miközben világító szavakkal értelmezi akár a Vojnich-képeket is, a

sajátjairól soha nem hajlandó egyetlen szót sem beszélni. Ilyen okos. Ha fest, kint hagyja a beszélő észet, csak az ítélőerőre támaszkodva engedi, hogy a festmény fesse meg önmagát. Esterházyt idézi: „Ha munka közben eszembe jut egy gondolat, akkor gyorsan felállok, és addig sétálok, amíg el nem felejttem.”

Éltesse a két párosan önálló életművet a közös szerzői, biológiai és ezektől elválaszthatatlan művészi optimizmus!

Szerzőink könyvei

